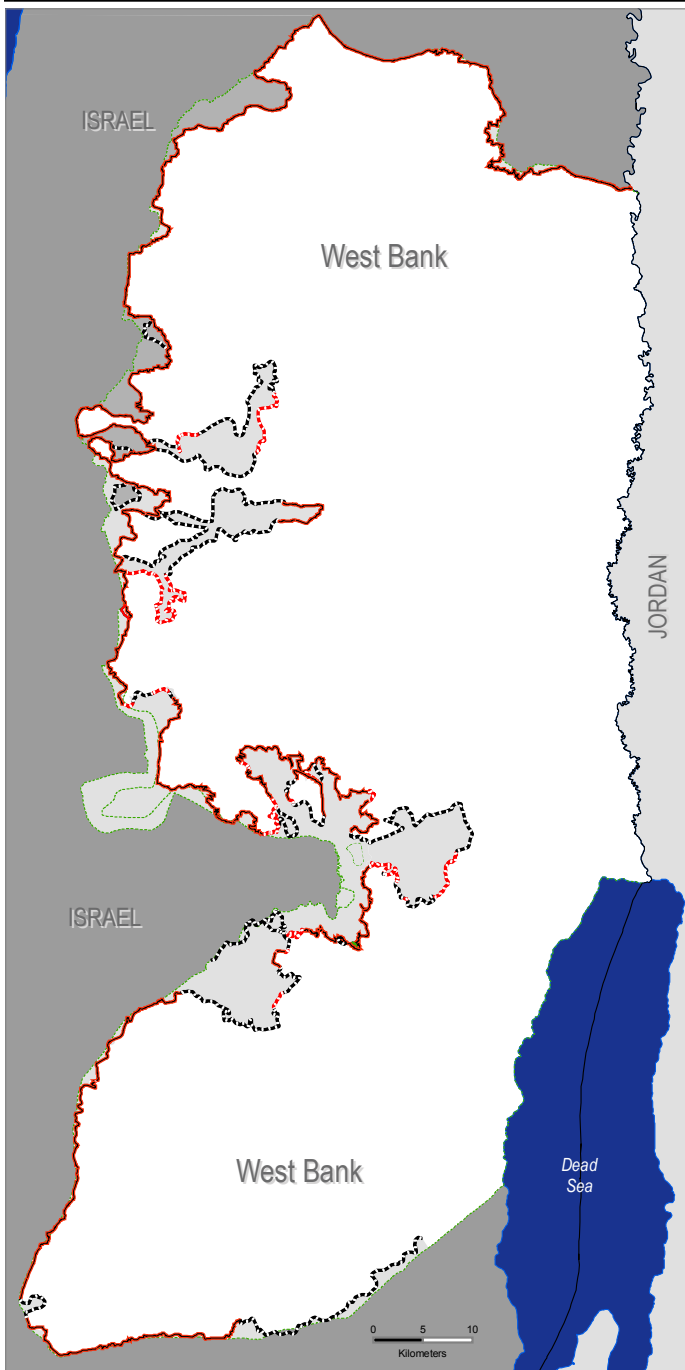

שלוש שנים אחרי: ההשלכות ההומניטריות של הגדר מאז חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי לצדק

West Bank Barrier Route - June 2007

תמצית

לפני שלוש שנים (ב-9 ביולי 2004) הוציא בית הדין הבינלאומי לצדק (בדב"צ – ICJ) חוות דעת מייעצת הקובעת כי תוואי הגדר שהקימה ישראל בגדה המערבית והמשטר הנילוה של היתרים והגבלים [על תנועה] מהווה הפרה רצינית של המשפט הבינלאומי. בסיקור מיוחד זה בוחן OCHA מספר קהילות בצפון הגדה המערבית אותן ניתקה הגדר משכנותיהן, מאדמותיהן וממקורות הפרנסה של תושביהן,

ההשלכות של הגדר

מקורות הפרנסה ומרקם החיים הפלסטיני באיזורים הסגורים שבין הגדר והקו הירוק

באוקטובר 2003 הכריזה ישראל בתוקף צו צבאי על השטחים שבין הגדר והקו הירוק בצפון הגדה המערבית כעל שטח צבאי סגור. בכפוף לצו זה כל הפלסטינים החיים בשטחים אלה וכל מי שמעונין להיכנס לתחומם נדרש לקבל היתר מיוחד משלטונות ישראל. 15 קהילות פלסטיניות כלואות באיזורים אלה. הגדר יוצרת חיץ פיזי המפריד קהילות אלה משאר הגדה המערבית ומרבית תושבי המקום נדרשים לקבל היתרים קבועים או היתרים ארוכי טווח על מנת להמשיך ולהתגורר בבתיהם, על אדמותיהם. (סטטוס 'התושבות הקבועה' בשטחים אלה מונע מפלסטינים תושבי האיזורים הסגורים את זכות הכניסה לישראל). עם השלמת בניית הגדר על פי התוואי המתוכנן, קרוב ל-50,000 בני אדם, על פי הערכה, ימצאו את עצמם כלואים בין הגדר לקו הירוק.

בסקר שנערך על ידי סוכנויות האו"ם UNRWA ו-OCHA ב-2006 נמצא כי 94 מתושבי איזורים אלה, ברובם נשים וילדים לא זכו לקבל היתר של 'תושב קבע' במקומות מגוריהם ועל כן הם אינם יכולים לצאת ממקום מגוריהם מפחד שלא יורשו לשוב לבתיהם.

שערי הגדר בשליטה ישראלית אינם מבטיחים גישה**לאדמה ולמקורות הפרנסה**

לאותו מיעוט שזוכה לקבל היתר כניסה לאיזור הסגור, הגישה לאדמה מוגבלת דרך שער מסויים. השערים נפתחים ונסגרים באופן לא סדיר והם עלולים להישאר סגורים ללא הודעה מוקדמת. הסקר שבוצע על ידי OCHA – UNRWA מצא כי בצפון הגדה המערבית רק 26 שערים בגדר עומדים לרשות החקלאים הפלסטינים באורח שוטף. שערים אלה פתוחים בדרך כלל פרקי זמן קצרים בשעות המוקדמות של הבוקר, בשעות הצהריים ולפנות ערב. אסור ל'מבקרים' לשהות על אדמתם במשך שעות הלילה. שערים רבים הינם עונתיים, כלומר מתפקדים לפרקי זמן קצובים אך ורק בעונת קטיף הזיתים. משטר ניהול זה של השערים מונע טיפול חקלאי שיטתי ושוטף באדמות לרבות: עישוב, עידור, גיזום, ריסוס מפני מזיקים וכו' – טיפולים החיוניים במשך כל השנה להבטחת תנובה מירבית של המטעים והשדות. לעיתים לא מתירים הכנסת טרקטורים וציוד חקלאי אחר למרות שייתכן וחלקה מסוימת של הפרט נמצאת רחוק מהשער והגישה אל החלקה קשה.

פתיחה מגבילה של השערים ומדיניות הקצאת ההיתרים נותנים את אותותיהם השליליים על דפוסי עבודת האדמה וכתוצאה מכך גם על רווחיות החקלאות. חקלאים רבים מעבדים את אדמותיהם באורח בלתי סדיר ולעיתים כלל לא, או שעשו הסבה לגידולים הדורשים עבודה פחות אינטנסיבית אך גם רווחיים פחות. ההשלכות ארוכות הטווח של המצב על תושבי קהילות אלה אינן ברורות ואולם נראה כי חקלאים אלה הולכים ומאבדים את הקשר אל האדמה שבה תלויה פרנסתם בהווה ועצם קיומם העתידי.

איזורים הסגורים על ידי הגדר: סגורים בשעות הלילה
השירותים הניתנים לקהילות השוכנות באיזורים הסגורים ממוקמים בדרך כלל בצד המזרחי של הגדר. לפיכך, ילדים, חולים ועובדים נאלצים לחצות את הגדר דרך השערים הקבועים בו על מנת להגיע לבתי ספר, מרפאות ובתי חולים ולמקומות עבודה בגדה המערבית. השערים בגדר אינם פתוחים 24 שעות וגם לאמבולנסים לא ניתן מעבר חופשי בכל עת. בסקר המשותף של OCHA – UNRWA נמצא שלאף אחת מ-19 הקהילות שנסקרו באיזורים הסגורים אין גישה לשירותי חירום רפואיים 24 שעות ביממה. הדבר יוצר קושי ניכר עבור מקרי חירום רפואיים ונשים יולדות. (ראו חקר אירוע עזון עתמה)

איזורים הסגורים על ידי הגדר: גישה מופחתת לשירותי חינוך ולקשרי משפחה

הגדר מנתקת את תושבי האיזורים הסגורים ממוסדות חינוך, החל מבתי ספר וכלה באוניברסיטאות. במענה חלקי לבעיה, שלטונות ישראל סיפקו לילדי בתי הספר מערך היסעים באוטובוסים ואולם בחלק מהמובלעות הילדים עדיין חוצים את הגדר ברגל. גם חיי המשפחה והחיים החברתיים המסורתיים הושפעו מהמצב: חברים ובני משפחה החפצים לבקר את קרוביהם המתגוררים בקהילות הסגורות חייבים להצטייד בהיתרי ביקור. התוצאה היא שחגים מסורתיים, חתונות ולוויות מתקיימים ללא נוכחות בני המשפחה המורחבת. לתופעת האיזורים הסגורים יש ללא ספק השפעה גם על דפוסי הנישואין המסורתיים. על פי המסורת, עם נישואיהן נשים עוברות בדרך כלל להתגורר בבית משפחת הבעל ועל כן הורים מגלים אי רצון להסכים לנישואין העלולים לנתק את בתם מבני משפחתה. הניתוק מהגדה המערבית והחיים בסטטוס חוקי וחברתי לא ברור מטילים סימן שאלה על עתיד הקהילות הפלסטיניות באיזורים הסגורים.

איזורים הסגורים על ידי הגדר: גישה מופחתת לאדמה ולמקורות מים

הגדר מנתקת את האדמות ואת מקורות המים של פלסטינים רבים. למרות שבית הדין הבינלאומי פסק כי הגדר ומשטר ההיתרים הנלווה לה הנם בלתי חוקיים, הרי שמאז אוקטובר 2003 אנשים המתגוררים בצד המזרחי של הגדר נדרשים להציג אישורי מבקרים על מנת לגשת לאדמותיהם באיזורים הסגורים. דרישות הזכאות לקבלת היתרים אלה הוחמרו עם הזמן ואלה שאינם יכולים להוכיח 'קשר ישיר לאדמה' (קרבה מדרגה ראשונה), קרובים כגון אחיינים, דודים, בני דודים ונכדים, כמו גם פועלים חקלאיים שכירים חסרי אדמות וחוכרי אדמה, מתקשים יותר ויותר להגיע לאדמות ולעבד אותן. הסקר שבוצע על ידי OCHA ו-UNRWA מצא כי רק ל-40% מהמשפחות החקלאיות באיזורים אלה היתה גישה לאדמותיהן.

הגדר בגדה המערבית: יוני 2007

האורך הכולל של תוואי הגדר.....721 ק"מ
הבנייה הסתיימה באורך כולל של.....408 ק"מ או 56.6%
מצוי בתהליך בנייה.....71 ק"מ או 10%
תוואי מתוכנן לבנייה.....242 ק"מ או 33.5%
שטח כולל בין הגדר לבין הקו הירוק.....10.17%
אורך תוואי הגדר מסביב לירושלים.....140 ק"מ או 20%
אורך הגדר החופף לקו הירוק.....168 ק"מ או 20%
אורך הגדר בתוך הגדה המערבית.....581 ק"מ או 80%

עזון עתמה – חקר אירוע**להגיע לבית הספר, לטיפול חירום רפואי או לאדמה החקלאית:**

בשונה מתושבי קהילות אחרות באזורים הסגורים, תושבי עזון עתמה לא נזקקים לאישורים מיוחדים על מנת להתגורר בבתיהם או על מנת לחצות את הגדר לגדה המערבית. תושבים אלה יכולים לחצות את הגדר עם תעודות הזהות שלהם במידה והכתובת המצויינת בתעודה היא עזון עתמה. ואולם, פלסטינים מכפרים סמוכים נדרשים לקבל אישור מבקרים מיוחד על מנת להיכנס לעזון עתמה לצורך עיסקי או לביקור משפחתי.

קרוב ל-100 ילדים מכפרים סמוכים לומדים בבית הספר האיזורי בעזון עתמה. ילדים אלה ומוריהם פטורים מהצורך לקבל אישור מבקר ותחת זאת שמותיהם מופיעים ברשימה הנמצאת בידי מפעילי השער בגדר.

העוברים ושבים בשער עזון עתמה נדרשים מעת לעת לעבור בדיקה רנדומלית בחדר בידוק מיוחד הסמוך לשער שבגדר והמצויד בגלאי מתכות. התושבים חוששים ומתלוננים על הסיכון הפוטנציאלי הכרוך בחשיפה תדירה לגלאי מתכות, במיוחד עבור נשים הרות.

בפברואר 2007 חקלאי פלסטיני היה מעורב בתאונה עם טרקטור לאחר שעות הסגירה של השער. המו"ם עם הצבא לקבלת היתר להכנסת אמבולנס ארך יותר משעה ובמשך הזמן הזה הפצוע נפטר מפצעיו. רשויות בית החולים סבורים כי ניתן היה להציל את הפצוע לו היה מועבר מיידית וללא כל דיחוי לבית החולים.

ישנן תוכניות להקמת גדר פנימית נוספת אשר תבודד את עזון עתמה מההתנחלויות השכנות הסובבות אותה, כמו כן תבודד ותנתק ממנה כמות משמעותית נוספת של אדמותיה החקלאיות.

להיות אישה יולדת באיזור הסגור: עזון עתמה
התוואי המתפתל של הגדר מאפשר רציפות טריטוריאלית וחיבור ישיר לישראל ל-3 התנחלויות - עץ אפרים, אלקנה, שערי תקווה ואורנית. התנחלויות אלה מקיפות כמעט כלי את עזון עתמה ומתקרבות למרחק של 70 מטר לבתים פלסטיניים בסביבה.

התוצאה היא שעזון עתמה הפכה להיות מובלעת מבודדת משלושת צדדיה – היא מוקפת על ידי הגדר משלושה כיוונים ועל ידי כבישים בשליטה ישראלית מהצד הרביעי. הדרך היחידה בה יכולים תושבי עזון עתמה להגיע לשירותים חיוניים בגדה המערבית היא לעבור דרך שער שנישלט על ידי צה"ל ושוב מתקיים מערך מורכב של סידורי בטחון. השער סגור מ-22:00 בערב עד 06:00 בבוקר והדבר יוצר קושי מיוחד במצבי חירום רפואיים בלילה ובמיוחד במקרה של נשים הרות הכורעות ללדת.

בשנה ממוצעת נולדים בעזון עתמה כ-50 תינוקות. במובלעת זאת אין בית חולים או שירותי חירום רפואיים 24 שעות. ביממה. בישוב פועלת מרפאה ראשונית הנותנת שירותים בסיסיים ביותר במשך שעתיים, פעמיים בשבוע בלבד. על מנת להבטיח לעצמן טיפול רפואי נאות בעת הלידה, נשים הרות נוהגות לנטוש את בתיהן בתחילת החודש התשיעי להריון ולהעתיק את מגוריהן לבתי קרובים המתגוררים בגדה המערבית במקומות שם ניתן להבטיח קבלת שירות רפואי זמין וטוב. בין ינואר 2007 ותחילת יוני 2007 לתושבי עזון עתמה נולדו 33 תינוקות; 20 נולדו מחוץ לכפר ו-13 נולדו בכפר, בבית היולדת. באף אחת מהלידות שהתבצעו בבית בכפר לא נכחו מיילדת מוסמכת או רופא.

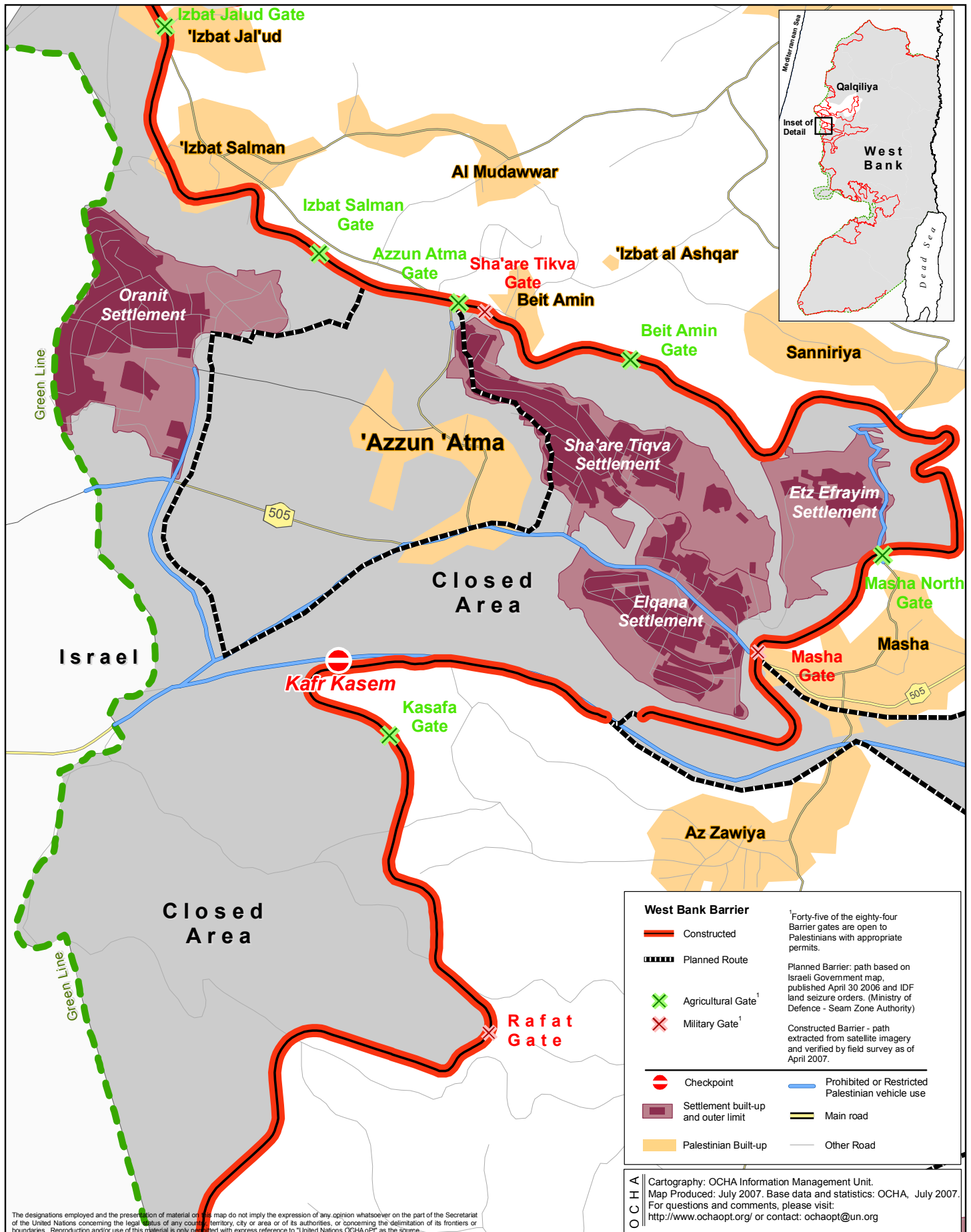

'Azzun 'Atma Gate: A farmer waits for a settler's car to cross before he faces the gate and has his permit checked.

South Qalqiliya: 'Azzun 'Atma Closed Area

9 July 2007

חיים באיזור הסגור: כפרים צפונית לטולכרם שהושפעו לרעה מהגדר

1 – זיתא

אוכלוסייה: 3,500 כולל 725 פליטים. רק לשבעה בני אדם המייצגים שלוש משפחות יש היתרים קבועים לחציית הגדר אל תוך האיזורים הסגורים. כ-70 בני אדם מקבלים היתרי כניסה בעונת מסיק הזיתים.

אדמה

הגדר בנוייה על 365 דונם מאדמות הכפר ובאיזורים הסגורים מצויים 287 דונם נוספים. מאות עצים נעלמו או הושמדו בעת הקמת הגדר; חלקם נימכרו על ידי הקבלנים ללקוחות בישראל (ראו דיווח בעיתון 'ידיעות אחרונות' ביום 22.11.2002).

השערים בהם יכולים תושבי זיתא לעבור

שער צבאי זייצא צפון: שער זה מעולם לא היה פתוח למעבר פלסטינים למרות ש-80 דונם מאדמות הכפר מצויים מעברו השני של השער ולא ניתן לגשת לאדמות אלה בכל דרך חוקית אחרת. גורם לא ידוע כרת את העצים ב-50 דונם מהאדמות באיזור זה.

שער עונתי זייתא: נפתח לראשונה בנובמבר 2006. הצבא חוזר ומבטיח לפתוח שער זה מדי שבוע אולם הבטחה זאת טרם מומשה.

שער חקלאי סאהל: פתוח מדי יום לבעלי היתרים. מותר לטרקטורים לעבור דרך שער זה ואולם על מנת להגיע לאדמות הכפר המצויות באיזורים הסגורים באמצעות טרקטור יש לעבור בשטח ישראל והדבר לא הותר לתושבים. לפיכך החקלאים נאלצים להגיע לאדמותיהם ברגל ולשאת ציוד חקלאי בידיהם.

2 – אל-תיל

אוכלוסייה: 11,000, כולל 650 פליטים
20 אנשים מחזיקים בהיתרי כניסה.

שערים דרכם יכולים לעבור תושבי אל-תיל שער אל-כרכ, פתוח מדי יום לבעלי היתרים.

אדמה

הגדר בנויה על 40 דונם מאדמות הכפר ובאיזורים הסגורים מצויים 286 דונם נוספים. נטען כי 256 דונם עובדו באופן לא חוקי על ידי תושב כפר ישראלי סמוך.

3 – דיר אל ע'וסון

אוכלוסייה: 10,000 כולל 680 פליטים.
300 תושבים הנם בעלי היתרים.

שערים דרכם יכולים לעבור תושבי דיר אל ע'וסון שער סאהל: פתוח מדי יום אבל רק שלוש משפחות מדי אל ע'וסון מורשות לעבור בשער זה. שער אל-כרכ: פתוח מדי יום

אדמה:

הגדר בנוייה על 300 דונם מאדמות הכפר ובאיזורים הסגורים מצויים 2,200 דונם נוספים. שעות הפתיחה המוגבלות של השערים יוצרים בעיות. חקלאי ניפצע באצבעותיו בעת שחרש את אדמתו בסמוך לשער אל-כרכ. הדבר קרה מספר שעות לפני שהשער היה אמור להיפתח מחדש לחזרת החקלאים לבתיהם. הדרך היחידה שבה יכול היה אחיו של הפצוע לעורר תשומת לב למצוקתם היתה על ידי טיפוס על הגדר, דבר שהפעיל את האזעקה והביא למקום ג'יפ סיור צבאי. החיילים פתחו את השער ואיפשרו לפצוע לצאת. עם זאת טיפוס על הגדר, כפי שעשה זאת האח, הנו מעשה לא חוקי והאח הסתכן בכך שירו בו.

ד"ר נאשווה בדראן, בעל חברה המתמחה בייצור תרופות מצמחי מרפא לצרכים רפואיים נאלץ לנטוש חלקת שדה בת 12 דונם באיזור הסגור. חלק מהחלקה נהרס בעת בניית הגדר והשאר ננטש מאחר ובעל החלקה לא קבל ערובות לכך שיתאפשר לו להיכנס לחלקה באופן סדיר.

4 – אל-ג'רושייה

אוכלוסייה: 1,000 כולל 100 פליטים

השערים דרכם יכולים תושבי אל-ג'רושייה לגשת לאדמותיהם.

שער אל-כרכ, פתוח מדי יום.
שער צבאי אל-ג'רושייה, מעולם לא נפתח לפלסטינים.

אדמה

הגדר הוקמה על 180 דונם מאדמות הכפר ובשטחים הסגורים מצויים 250 דונם נוספים. 180 דונם אדמה חקלאית שהיתה נטועה בעיקר בעצי זית נהרסה בעת הקמת הגדר באיזור זה. באיזורים הסגורים האדמה נטועה ברובה בעצי זית ואולם ישנן חלקות מעורבות הנטעות גם בעצי שקד. נמצא כי כ-70% מעצי השקד מתו בגלל העדר טיפול סדיר. בעבר, חלקות חקלאיות אלה באיזורים הסגורים הניבו 10 טון שקדים, מתוכם 4 טון שקדים טריים ו-6 טון שקדים יבשים. שווים של השקדים הטריים היה כ-5 ש"ח לק"ג והם היוו משאב כלכלי חשוב לתושבי הכפר. השטחים ההרריים ליד ג'רושייה התפרסמו בטיב עשבי התבלין, במיוחד זעתר, ואנשים רבים נהגו בעבר לבוא לשטחים אלה ללקט את עשבי הזעתר.

החוק ההומניטרי הבינלאומי והגדר

הבדב"צ (ICJ) מהווה את הזירה המשפטית הבינלאומית הבכירה ביותר שבה ניתן ליישב סכסוכים בין מדינות. הכלים החוקיים אליהם מתייחס הבדב"צ הם אמנת האג ואמנות ג'נבה השונות, כולל אמנת ג'נבה הרביעית המכסה את האחריות המוטלת על המעצמה הכובשת ביחס לאוכלוסייה האזרחית תחת כיבוש.

ב-2003 קיבלה העצרת הכללית של האומות המאוחדות החלטה הקוראת לישראל לחדול מבניית הגדר. כאשר ישראל סרבה לעשות כן, העצרת הכללית פנתה לבדב"צ לייעץ לה בייחס לחוקיות הגדר. ישראל סרבה להכיר בסמכות הבדב"צ לדון בנושא וסרבה להופיע ולטעון בפני בית הדין. ואולם, ביולי 2004 הוציא הבדב"צ חוות דעת מייעצת על פיה יש בסמכותו לדון בחוקיות הגדר במענה לבקשת האו"ם. ישראל טענה כי הגדר נחוצה לצרכים צבאיים ואולם הבדב"צ גרס כי לא ניתן להצדיק את השגת הגבול שבוצעה כפועל יוצא מתוואי הגדר בצורך צבאי, בדרישות חירום בטחוניות או בדרישות הסדר הציבורי.

הבדב"צ מצא גם, בניגוד לטענת ישראל, שהחוק ההומניטרי הבינלאומי, כולל אמנת ג'נבה הרביעית ישים במקרה זה וכי 'כל השטחים האלה (כולל ירושלים המזרחית) הנם בחזקת שטחים כבושים וישראל ממשיכה להיות בסטטוס של מעצמה כובשת'.

בחוות הדעת המייעצת פסק בית הדין כי ההתנחלויות של אזרחים ישראלים בשטחים הכבושים הנן בלתי חוקיות. ההגנה על התנחלויות לא חוקיות אלה היוותה את אחת הסיבות שנתנה ישראל לבניית הגדר. בית הדין הבהיר כי בניית גדר על הקו הירוק, הנהגה מהכרה בינלאומית, הנה חוקית לחלוטין ואולם, הקמתה לאורך התוואי שנבחר והמשטר הנילוה אליה (של היתרים וכו') מפרים באורח חמור מספר זכויות של הפלסטינים המתגוררים בשטחים אותם כבשה ישראל ו-'בניית חומה מעין זאת מהוות הפרה מצד ישראל את מחויבויותיה השונות בכפוף לחוק ההומניטרי הבינלאומי הישים ומכשירים לשמירת זכויות האדם'. הבדב"צ סיכם באומרו כי: 'בניית החומה והמשטר הנילוה אליה מנוגדים לחוק הבינלאומי'.

את הטקסט המלא של חוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק ניתן למצוא ב:

<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pl=3&p2=4&k=5a&case=131&code=mwp&p3=4>

את הנוסח האנגלי המלא של דו"ח זה ניתן לקרוא ב:

http://www.ochaopt.org/documents/ICJ3_Special_Focus_July2007.pdf

Sahel gate, for access to agricultural land in the Seam Zone. OCHA, 2007

The Barrier where it separates Zeita Village from its greenhouses and agricultural land - OCHA, 2003

United Nations - Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)
occupied Palestinian territory
P.O. Box 38712 East Jerusalem
Phone: (972) 2 – 5829962 / 5825853, Fax: (972) 2 – 5825841
Email: ochaopt@un.org, www.ochaopt.org